

PANORÁMA

KŘESŤANSTVÍ V ANGLII

Církevní život

Udělat si statistický obraz o církvích ve Velké Británii není snadné proto, že tam neexistují veřejné statistiky o náboženství. Roku 1837 převzal stát vedení matrik a nezjišťuje konfesijní příslušnost. (To souvisí s tím, že přibývalo odštěpených církevních denominací, sekt a volných náboženských sdružení až do nepřehledna a příslušnost jednotlivců se stále volněji měnila.

Teprve roku 1979 byl uskutečněn první sociologicky podložený průzkum katolíků: počet, sociální struktura, názory a praxe víry. Obdobný celkový průzkum se uskutečnil o rok později a výsledky byly uveřejněny koncem roku 1980.

Zjišťování počtu je za daných okolností svízelné a čísla nemohou být docela přesná. Je přirozené, že nejvíce křesťanů je tak či onak příslušníky anglikánské církve. Při nástupu vojenské služby nebo do nemocnice, není-li výslovně sděleno něco jiného, se bez ptaní napíše „Church of England“.

Počet praktikujících věřících se musí zjišťovat různými způsoby. Dříve u anglikánů podle toho, kolik jich přijalo o Velikonocích večeři Páně, při tomto průzkumu podle seznamu voličů do farních rad. Sňatek na úřadě je možný, ale ne povinný, uznává se sňatek před duchovním. S ohledem a značný počet církevních sňatků se odhaduje, že ke státní církvi se hlásí asi 40 % obyvatelstva.

Katolíci byli sčítáni podle vánočního a velikonočního přijetí svátostí, podle rodin posílajících děti do katolických škol a podle sčítání prováděného v mnoha farnostech. Vcelku je katolíků kolem 10 %; konverzí neubývá (5663 r. 1978, 6229 r. 1979).

Z průzkumu vyplývá, že aktivních věřících je přes 20 %. Pravidelně navštěvuje nedělní bohoslužby 11 % ze všech dospělých Angličanů, přičemž 1,5 milionu katolíků tvoří vyšší podíl, pro anglikány jsou méně závazné. Z celkového počtu 3,5 miliónu účastníků nedělních bohoslužeb jsou anglikáni více na venkově, kdežto katolíci spíše ve velkých městech; v dělnickém prostředí nejsou anglikáni valně zastoupeni. Praktikujících ubývá (anglikánů ročně 1 %, katolíků 2 %, metodistů 0,4 % – těm ovšem chybí mládež), poměrně se drží baptisti a množství malých církví. – To všechno naznačuje, že se těžiště náboženského života přesouvá z vnější masové roviny do nitra, do skupin spojených osobní živou vírou s Kristem. Ne státní církve, ale křesťanské osobnosti začínají předznamenávat budoucí tvářnost křesťanství.

Podle Kathpress 3. 12. 1980

Papežova návštěva

Všechno ukazuje na to, že se Jan Pavel II. na svou návštěvu v Anglii (květen 1982) dobře připravil. Zřejmě byl do detailů informován, jaké tam jsou výhrady a kladná i záporná očekávání: citlivost anglikánů vůči hostu ze zaalpského jihu; zakořeněná nedůvěra vůči římskému „popery“ (papežství, katolictví), které by mohlo svým mohutným objetím anglikánskou církev zadusit; nevyhladitelný předsudek, že by britští katolíci v případě sporu stáli spíše na straně zahraničních bratří ve víře než britské koruny; slábnoucí aktivita malého stáde v diaspoře (10 % obyvatelstva); rostoucí kritika církevní mravní nauky, která vedla k tomu, že antikoncepci, rozvod s novým sňatkem, ba i předmanželský pohlavní styk schvaluje více než polovina těch, kteří se nějak považují za katolíky; starosti široké tradicionalistické vrstvy praktikujících katolíků, podle nichž nezasahují biskupové dost tvrdě. Nakonec ještě přistoupila obava před simplifikujícími projevy k situaci v Atlantiku.

Po skončení návštěvy však většina komentářů vyznívá v přesvědčení, že papež svá umění uspokojit co možná mnoho lidí — i když ne všechny — dovedl k pozoruhodné dokonalosti. Londýnské Times napsaly v úvodníku, že vzhledem k předchozím výhradám byl průběh této návštěvy malý zázrak.

Demokraticky ladění Britové pozdravili Petrova nástupce, jehož neomylnost a autorita je naplňuje hlubokou skepsí, zdvořile a s očekáváním, ale ne s nadšením. Přivítání na letišti a první bohoslužba ve westminsterské katedrále proběhla vřele, ale ne nadšeněji než při většině dosavadních cest. Nadšení a skutečná účast se začaly projevat teprve v katedrále v Canterbury, při pamětihodné pouti do srdce Anglikánského společenství. Ta se dá bez rozpaků označit za událost století v anglikánsko—římskokatolické ekumeně. Jako „římský biskup“ se obrátil papež skromně a pokorně k „milovaným bratřím a sestřím“ a modlil se bok po boku s canterburským arcibiskupem. Kdo naslouchal, jak četl se zřetelně pohnutým hlasem evangelium, neubrání se dojmu, že si papež sotva kdy předtím tak živě uvědomil svou úlohu a odpovědnost v ekumeně. Rovněž mnozí zástupci svobodných církví, s nimiž se setkal, a nejen je oslovil, nýbrž vedl spolu s nimi rozhovor a pozval je do Říma, projeví naději, že by teď mohla ekumena snad přece jít dopředu o něco rychleji.

Od počátku se netajil svým odsouzením všech válek, ve všech kázáních a proslovech bez výjimky vzpomínal na ty, kteří trpí válkou v jižním Atlantickém oceánu a požadoval mír ve spravedlnosti — ale spravedlnost s milosrdenstvím, jak to řekl Shakespearovými slovy v Coventry. V této souvislosti se vyslovil jasně a zřetelně, že dnes je válka naprosto nepřijatelná jako prostředek k urovnání sporů mezi národy. Jeho výroky lze zcela dobře vyložit jako odmítnutí nauky o spravedlivé válce.

Ve vlastním stádcí získal nečekané sympatie například u kritických morálních teologů, když se ukázalo, že jim nehodlá církevní morální nauku „vtloukat“, jak se obávali. Všeobecně se přijímalo s uznáním, že potrat jednoduše neodsoudil, ale že mluvil o „ochraně lidského života od okamžiku početí“; že si stěžoval na „postoj nepřátelský vůči početí a životu“, aniž opakoval zákaz umělých prostředků antikoncepce; že nežádal od kněží a řeholních osob nošení kleriky a hábitu, ale jen jim připomněl, že mají být „poznatelní“. Tón a kladný způsob vyjadřování zarazil jen

málokoho. Že papež neškrtal nic ze svých zásadních přesvědčení, že by snad jako Polák ani jinak nemohl myslet, to mu bylo přiznáno s typickou anglickou „fairness“.

Hovoří se o tom, že zdar této cesty souvisí s tím, že se papež na ni připravoval spíše s britskými biskupy než s kuriálními poradci. Angličtí biskupové – konzervativní i progresivní – jsou známí tím, že s Janem Pavlem jednají sice s patřičnou úctou, ale sebevědomě a bez devótnosti, Když referovali o poměrech ve své zemi, o nichž nemají iluze, byli „very outspoken“ (velmi upřímní). Hlavní úlohu tu sehrály zřejmě důkladné rozhovory s předsedou biskupské konference Anglie a Walesu, kardinálem Basilem Humem.

M. Z. Zauzich (Orientierung 1982, 11)

Kardinál Hume

George, syn anglikána sira Williama Huma, proslulého chirurga a kardiologa, a katolické matky francouzského původu se narodil před 59 lety. V 18 letech, po absolvování ampleforthského gymnázia (prestižní katolické školy, vstoupil do benediktinského řádu. Studoval v Oxfordu (licenciát z historie) a ve švýcarském Fribourgu (doktorát teologie).

Během svého profesorského působení v Ampleforthu, kdy byl zvolen (1963) opatem komunity se 130 mnichy, byl více znám v anglikánských než katolických kruzích. Po čtyři léta předsedal ekumenické benediktinské komisi. Jako člen rady církvi v Yorkshiru vytvořil pravoslavné středisko pro přijímání ruských, řeckých a jugoslávských středoškoláků. Byl osobním přítelem dr. Donalda Coggana, bývalého canterburského arcibiskupa, který ho soukromě pozval na svou intronizaci; na oplátku šel mons. Hume večer po své instalaci do anglikánského opatství ve Westminsteru zpívat latinské nešpory.

Za westminsterského arcibiskupa a primase Anglie a Walesu jej navrhl mons. Bruno Heim, pronuncius v Anglii, někdejší spolupracovník Jana XXIII. Jmenování řeholníka na primaciální stolec země však porušilo tradici anglického katolicismu, která žádala, aby toto místo připadlo některému diecézními biskupovi, který se už osvědčil.

Dom Basil (řeholním jménem), skromný člověk hluboké spirituality, byl první překvapen touto nečekanou volbou. Když přešla jeho bezprostřední reakce „velké tísně“ a „zmatku“, s typicky britským humorem zeptal se, zda najde poblíž westminsterské katedrály sportovní plochu, kde by mohl hrát squash (míčovou hru s raketami) a především zda najde tak špatné partnery jako je sám... Zdá se, že obrazy ze sportu přicházejí spontánně, když jde o to popsat Basila Huma, neboť když jsem se ptal kardinála Etchegaraye, co si myslí o svém nástupci (jako předseda Rady evropských biskupských konferencí, od 1979), odpověděl mi: „Vzdálen veškeré obřadnosti okouzluje westminsterský arcibiskup uvolněností svého těla i svého ducha. Představuji si, že bude svůj biskupský úřad vykonávat jako hráč golfu, pružně a se sebeovládáním.“

Kardinál Hume velmi rychle dokázal o sobě vytvořit obraz člověka duchovního, prostého, otevřeného a kolegiálního, což mu získalo obdiv a náklonnost milionů

anglických katolíků, nemluvě o ostatních křesťanech, o veřejnosti vůbec, a dokonce i o křesťanech v zahraničí. Byl jsem překvapen, když jsem už roku 1978 během dvou konkláve, která zvolila Jana Pavla I. a Jana Pavla II., viděl, jak oblíbený „papabile“ to byl u novinářům

Při svých veřejných prohlášeních překvapoval kardinál veřejné mínění svými optimistickými a současně odstíněnými názory, kterým však příležitostně nechyběla rozhodnost. Krátce po svém příchodu do Londýna konstatoval, že Angličané žijí „v permissivní společnosti, kde moc a peníze hrozí stát se idoly, avšak,“ připojil, „odmítám odsoudit naši společnost. Podle mých zkušeností jsou lidé v podstatě dobří a čestní.“ Dotázán na sexuální morálku, odpověděl, že uznává učení církve. „Potřebujeme ušlechtilé ideály,“ prohlásil, „musíme však dát pozor, když jde o to určit lásku a úlohu, kterou v ní má sexualita. Aniž bychom se vzdali zásad, musíme mít v konkrétních případech nekonečné pochopení a laskavost. A je velmi důležité respektovat svědomí lidí.“

Nedávno odsoudil porušování lidských práv v článku, uveřejněném deníkem The Guardian. „Takové porušování,“ napsal, „by bylo již tehdy nepřijatelné, kdyby se týkalo jediné osoby; dnes však jsou po světě ve vězení desítky tisíc lidí, protože se řídily svým svědomím a které jsou čím dál častěji vystavovány barbarským praktikám fyzického a psychologického mučení.“

Věren benediktinské tradici, zavedl kardinál Hume ve své diecézi kolegiální správu tím, že maximálně delegoval svou pravomoc a začal důvěřovat svým podřízeným. Tato mnišská tradice ho rovněž dovedla k tomu, že například prohlásil: „Podle svých zkušeností z řeholního života jsem přesvědčen, že povolání k celibátu je jedna věc, zatímco povolání ke kněžství druhá. Jsem přesvědčen, že někteří kněží by působili lépe jako celibátníci, jiní jako ženatí.“

Liverpoolský kongres

Tato otevřenost ducha a tato úcta ke svědomí křesťanů se projevily pro mnohé dost nečekaně v obratu, který znamenal národní pastorační kongres, uspořádaný v květnu 1980 v Liverpoolu. Jako první zkušenost přímé „demokracie“ pro anglické katolíky, známé jako zvláště konzervativní, toto shromáždění 2 000 delegátů — laiků, kněží a biskupů — uctivě ale jasně požadovalo mj. přezkoumání církevní nauky o manželství a sexualitě.

To, co nejvíce překvapilo účastníky tohoto dosud nebývalého pokusu, je volnost debaty a především velká otevřenost odhlasovaných rezolucí. Mezi otázky, které by se měly, podle přání kongresu oficiálně prozkoumat a dořešit, patří: svěcení žen; svěcení ženatých mužů; připuštění k svátostem rozvedených, kteří uzavřeli nové manželství; eucharistická pohostinnost nabídnutá nekatolíkům; přijímání pod obojí způsobou; zevšeobecnění praxe kolektivního rozhřešení.

Nejsvízelnější otázkou však byla otázka umělé regulace početí. Postoj Pavla VI. v jeho encyklice *Humanae vitae* z roku 1968, zakazující jakékoli použití umělých antikoncepčních prostředků, hluboce rozdělil anglosaské katolíky, zvláště ve Spojených státech a ve Velké Británii. Nato se četné katolické páry rozhodly řídit

se v této oblasti spíše svým svědomím než papežským učením a nepřestat proto chodit ke svátostem.

V dlouhé rezoluci o manželství a sexualitě, přijaté pastoračním kongresem, zaujímá problém antikoncepce významné místo. „Mnoho katolíků nechápe rozdíl mezi přirozenými a umělými antikoncepčními metodami,“ čte se v ní. „Jiní chápou rozdíl, nerozumí však nebo neuznávají mravní důvody, uváděné k ospravedlnění rozdílu. Velká část praktikujících katolíků, především mezi mládeží, tedy nesouhlasí se současnou naukou církve o kontrole porodnosti. Někteří z nich přestali chodit ke svátostem, jiní zase v dobrém svědomí odmítají oficiální nauku.“ A rezoluce končí žádostí, aby se přistoupilo „k zásadnímu přezkoumání katolické nauky o manželství, sexualitě a antikoncepci.“

Pro návrh potvrzující současný postoj církve – totiž že omezení porodnosti lze dosáhnout jen pohlavní zdrženlivostí a využíváním neplodných období u ženy – hlasovalo pouze 10 % hlasujících. Biskupové, kteří se zúčastnili kongresu – a měli jenom jeden hlas jako ostatní delegáti – mohli pouze konstatovat tento stav ducha „pokojného odmítání“ (jak se vyjádřil jeden z nich) u většiny delegátů. Na otázku, položenou během tiskové konference, zda nejsou některé kongresové rezoluce v protikladu k oficiální nauce, kardinál rozvážně odpověděl: „Jde především o to, prověřit a prohloubit kritizované zásady a praxi.“

O liverpoolském pastoračním kongresu mi řekl kardinál: „Vyznačuje velmi důležitý okamžik ve vývoji katolické církve v Anglii. Neváhám říci, že v něm poznávám činnost Ducha, ale v lidské organizaci jsme zůstali nohama na zemi! Důležité bylo, že šlo o obousměrnou komunikaci, mezi věřícími a biskupy. Nešlo o to dávat příkazy shora, nýbrž vzájemně si naslouchat. Je to týž Duch, který mluví v srdcích věřících i ústy magisteria.“

Není však protiklad mezi tím, co vychází zdola a odpovědi z Říma? „Z přísně lidského hlediska“, odpovídá kardinál, „je třeba lépe znát, co si myslí lidé, než se kojit iluzemi. Z církevního hlediska to, co se nazývá církev učící, se musí naučit vést dialog s věřícími, chce-li, aby se jí naslouchalo. Pro mne je Liverpool mezníkem, zde se vynořuje laický stav, a to nutně změní výkon moci v církvi.“

Doplňme v této souvislosti, že v poselství „Velikonoční lid“ hodnotili biskupové Anglie a Walesu liverpoolský kongres velmi kladně, zvláště dialogální ovzduší otevřenosti a důvěry v církvi, a postavili se za konkrétní náměty: přijímání pod obojí způsobou, kolektivní absoluci, „odpovídající reálné pastorační potřebě“ a jednání ohledně vstupu katolické církve do Britské rady církví. Zdrženlivěji se vyjádřili o dalších návrzích, jako: eucharistie i pro nekatolického manžela v den svatby, ordinace ženatých mužů a možnost kněžské služby pro ženy — za tyto věci je lepší neinterventovat v Římě „pro tuto chvíli“; za pozornější úvahu by stál diakonát žen. Ještě větší uvážlivost je cítit, pokud jde o palčivé problémy z oblasti manželství. Připomínají, že encyklika *Humanae vitae* obsahuje „autentické učení“, i když uznávají, že vývoj této nauky vykazuje „určitý organický růst“.

Ekumenické ladění

V ekumenické oblasti kardinál Hume neupouští od své aktivity; dokonce ji rozšiřuje svou přítomností v čele Rady evropských biskupských konferencí, která udržuje ekumenické styky s Konferencí evropských církví, obdobnou organizací pro protestantské církve v rámci Evropy. Co si myslí o budoucnosti? Neriskuje volba polského, dynamického a silně tradicionalistického papeže, že zkompromituje postup ke křesťanské jednotě?

„Nezapomínejme, že Bůh kreslí přímku pomocí křivek“, směje se kardinál Hume, který nikdy neztrácí svůj britský humor. „Nepopírám, že je papež ‚kamenem úrazu‘, paradoxně si však myslím, že papež se silnou osobností má více šancí uskutečnit dlouhodobě jednotu než postava bojácná a bezbarvá. Nepodceňujme popularitu papeže na světové scéně a nezapomínejme v této době krize ha úkol obnovy, pro který otcové konkláve zvolili kardinála Wojtylu.“

Papež jako „kámen úrazu“ : to je smysl posledního dokumentu, zveřejněného mezinárodní anglikánsko—katolickou komisí, vytvořenou v roce 1966 Pavlem VI. a dr. Michaelem Ramseyem, tehdy canterburským arcibiskupem. Jestliže první tři texty — o eucharistii, úřadu a autoritě — ukazují nečekané sblížení mezi anglikány a katolíky a podstatný teologický souhlas, čtvrtý text o moci – který pojednává zvláště o úloze, kterou by měl hrát papežský primát ve sjednocené církvi – se bez zastírání pouští do problémů, které trvají.

Komise se soustředila ve svých diskusích na čtyři zvlášť choulostivé otázky. Především na „petrovské“ texty. Zpráva uznává zvlášť významné postavení, které má svatý Petr v Písmu svatém, uvádí však, že Nový zákon nikde nemluví „o přenosu tohoto Petrova primátu“ na případné nástupce. Uznává se rovněž „jedinečná odpovědnost“, brzy už v prvních stoletích římské církvi přiznaná; komise tvrdí, že „univerzální primát bude ve sjednocené církvi nutný a že se sluší, aby tento primát byl primátem římského biskupa“.

Za druhá je tu „božské právo“ papežství (použitý výraz 1. vatikánským koncilem). Někteří anglikánští teologové připouštějí, že je římský primát „darem Prozřetelnosti“, a nakonec se zdá, že rozdíl mezi „iure divino“ a „divina providentia“ není nepřekonatelný.

Za třetí, papežská neomylnost. Komise uznává fakt, že církve musí být „chráněna od omylu“, a to ať koncilem nebo univerzálním primátem, zdůrazňuje však interpretační rozdíl u katolíků a anglikánů o vykonávání této ochranné funkce: pro katolíky, když papež promluví ex cathedra jménem celé církve, musí být jeho učení automaticky přijato, zatímco pro anglikány závisí nauka církve také „na přijetí věřících“. Komise uvádí neomylné definice mariánských dogmat – o Neposkvrněném Početí a Nanebevzetí Panny Marie – jimž v očích anglikánů chybí opora v Písmu, a komise jde až k tomu, aby uvedla, že není-li pravda v papežském výměru ex cathedra „zjevná“, pak anglikáni „soudí, že se jim musí nechat přijetí takového výměru tak, aby ho mohli studovat a o něm diskutovat“.

Za čtvrté, jurisdikce římského papeže. Vzhledem k „řádné, univerzální a přímé pravomoci“, přiznané papeži 1. vatikánským koncilem, komise poznamenává, že rozšíření papežské pravomoci je „zdrojem obav pro anglikány, kteří se bojí, že by si

římský biskup mohl přivlastnit práva metropolitů v jeho provincii nebo práva biskupa v jeho diecézi“. A komise učinila závěr: „Anglikáni mají právo na záruku, že uznání univerzálního primátu římského biskupa nebude znamenat potlačení teologických, liturgických nebo jiných tradic, z nichž se těší, ani zavedení jiných, které by jim byly naprosto cizí.“

Pro kardinála Huma zveřejnění dokumentu „znamená začátek nové etapy a nikoli konec jedné historie. Katolická církev a anglikánská církev musí udělat z těchto teoretických dohod oficiální dohody. Obě církve musí ještě studovat a rozvažovat, a potom se rozhodnout“. Ti, kdo doufali, že návštěvy Jana Pavla II. v květnu slavnostně zpečetí usmíření obou církví, se musí ozbrojit trpělivostí.

Alain Woodrow (Etudes 1982/5 – zkráceně)